

VIKTIGE UTVIKLINGSTREKK FOR ARENDAL KOMMUNE 2024

GRUNNLAG FOR PLANSTRATEGI OG KOMMUNEPLAN

ARENDAL
KOMMUNE

INNLEDNING

Hvilke muligheter har kommunen i årene fremover og hvilke utfordringer står vi som samfunn overfor?

Dette dokumentet viser en oversikt over de viktigste utviklingstrekkene for Arendal kommune. Oversikten er et grunnlag for kommunens planstrategi og for arbeidet med å sette mål og strategier i kommuneplanens samfunnsdel.

Vi har delt oversikten inn i hovedutfordringer som er spesielt viktige å følge opp for å oppnå en bærekraftig samfunnsutvikling. Disse utviklingstrekkene gjelder også internasjonalt og nasjonalt.

Folkehelseloven krever at kommunen har en oversikt over positive og negative faktorer som påvirker innbyggernes helse. Dette dokumentet vurderer de viktigste faktorene.

Vi beskriver utviklingstrekk for disse områdene :

- FLERE ELDRE
- UTENFORSKAP
- ØKONOMI
- BOLIG OG AREALBRUK
- NÆRINGSLIV OG KOMPETANSE
- KLIMA, NATUR OG MILJØ
- DIGITALISERING
- RISIKO OG SÅRBARHET
- DEMOKRATI

Utfyllende beskrivelse av kunnskapsgrunnlaget og en detaljert folkehelseoversikt ligger på nettsiden
arendal.kommune.no/arendalstall

FREMTIDENS ARENDAL

I løpet av 2023 har kommunen gjennomført flere medvirkningsprosesser innen forskjellige temaer.

Vi har møtt engasjerte innbyggere som har gitt oss innspill og drømmer for fremtidens Arendal. Innspillene vi har fått representerer et mindre antall av alle som bor i Arendal. Samtidig gir de et bilde av hva mange er opptatt av og kan brukes som et grunnlag for videre dialog og medvirkning i kommunens planarbeid. Noen konkrete innspill er tatt inn i kommunens kunnskapsgrunnlag.

På bakgrunn av medvirkningen har bystyret i Arendal vedtatt fire hovedmål og tre verdier for kommunen.

Våre mål

- Mestre egne liv og være en del av fellesskapet
- Livslang læring for alle
- Grønn næringsutvikling og inkludering i arbeidslivet
- Sammen skaper vi fremtiden

Våre verdier

Mennesket først

Ambisjøs

Langsiktig

ARENDAL
KOMMUNE

BEFOLKNINGSPROGNOSE

Det er usikkerhet rundt befolkningsprognosen for Arendal. Det er krevende å anslå antall flyktninger og økning i folketall knyttet til industrietablering med de ringvirkninger som følger med dette.

I forbindelse med etableringen av Morrow, har Menon laget en analyse av ringvirkninger og samfunnseffekter. Rapporten anslår en befolkningsøkning på omkring 6000 personer i Arendalsregionen (Arendal, Grimstad, Frøland og Tvedestrand) som følge av Morrow-etableringen.

Prognosen som vises her tar utgangspunkt i at Morrow etableres og at 60 % av de nye innbyggerne bosetter seg i Arendal. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig økning i folketallet på 1,4 %. Økningen i 2023 var på rundt 1 prosent.

FLERE ELDRE

Flere eldre gir økte helse- og omsorgsbehov

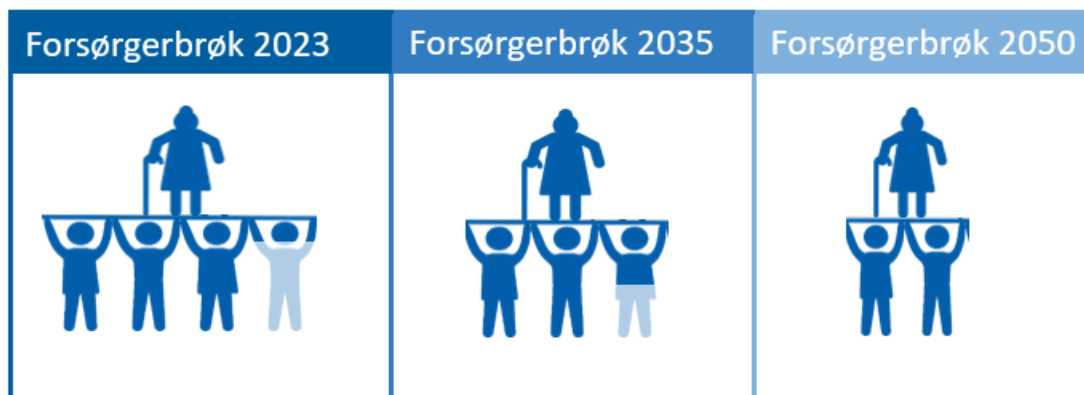
Arendal forventer befolkningsvekst i de kommende årene og det er positivt for kommunen vår. Samtidig vil det skje en endring i befolkningssammensetningen som vil kreve en stor omstilling.

Vi blir flere og flere eldre. I årene som kommer blir det en større økning i antall eldre sammenlignet med den generelle befolkningen. Det betyr at vi blir færre yrkesaktive pr. pensjonist. Antallet mennesker i yrkesaktiv alder forventes å stagnere og reduseres på midten av 2030-tallet.

Forsørgerbrøk

Forholdet mellom antall personer i eldre aldersgrupper og antall personer i yrkesaktiv alder defineres som forsørgerbrøk. Dette tallet blir sentralt i omstillingen vi skal gjennom.

Tabellen under viser forsørgerbrøken slik den ser ut for Arendal fram mot 2050. Dette taller er basert på kommunens egen befolkningsprognose som tar hensyn til vekst knyttet til industrietablering og ringvirkninger. Kommunen må løse økte behov innenfor helse- og omsorg, kombinert med færre i yrkesaktiv alder.

Forsørgerbrøk basert på Arendals befolkningsprognose

UTENFORSKAP

Flere utenfor samfunns- og arbeidsliv

Arendal har flere som står utenfor samfunns- og arbeidslivet enn landet for øvrig.

Mer enn 1 av 5 fullfører ikke videregående skole

Arendal har færre som fullfører videregående skole enn Agder og landet. Unge uten fullført videregående opplæring havner oftere utenfor arbeid og utdanning og har større sannsynlighet for langvarig utenforskap. Utdanning trekkes også frem som en viktig kilde til integrering.

13 av 100 unge mellom 15-29 år står utenfor arbeid, utdanning og opplæring

Dette er 3 flere enn gjennomsnittet for Norge. Denne gruppen står overfor sammensatte utfordringer og har høy risiko for livslangt utenforskap, lav inntekt og dårlig helse.

Flere barn og voksne i Arendal opplever fattigdom

I Arendal lever 15,3% av barn fra 0-17 år i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Dette er en høyere andel enn i Agder og landet for øvrig. Denne gruppen har ikke samme mulighet til å delta sosialt, på lik linje med resten av samfunnet.

Befolkningen har lavt utdanningsnivå

Utdanningsnivået i Arendal er lavere enn landsgjennomsnittet. Dette påvirker muligheten til å komme inn i arbeidslivet. Barn av foreldre med lav utdanning presterer generelt dårligere på skolen, og det er behov for tiltak for å redusere slike forskjeller.

Høy andel personer utenfor arbeidslivet

Sysselsettingsgraden i Arendal er lavere enn snittet i Agder og landet, spesielt blant kvinner. Det er også en høy andel deltidsarbeid blant kvinner, noe som bidrar til lavere sysselsetting sammenlignet med landsgjennomsnittet. Det er behovet for målrettede tiltak for å ta i bruk disse ubrukte ressursene.

Høy andel av unge uføre

Arendal har en større andel unge uføre enn ellers i Agder og resten av landet. I 2022 var 105 personer i alderen 18-24 år, 422 personer i 25-34 år og 744 personer i alderen 35-44 år uføretrygdet.

ØKONOMI

Trangere økonomi krever tøffere prioriteringer

Økonomien i kommunesektoren henger sammen med utviklingen i norsk økonomi. Befolkningen i arbeidsdyktig alder vil bli redusert og oljesektoren er ikke lenger en sikker drivkraft til velstandsvekst. Oljefondet må forventes å øke mindre enn det har gjort. Følgene av krig i Europa, økt oppmerksomhet på sikkerhet og forsvar, samt globale klimautfordringer svekker også vekstevnen i økonomien. Når norsk økonomi endres, vil offentlig velferd påvirkes og sannsynligvis reduseres.

Hva betyr dette for Arendal?

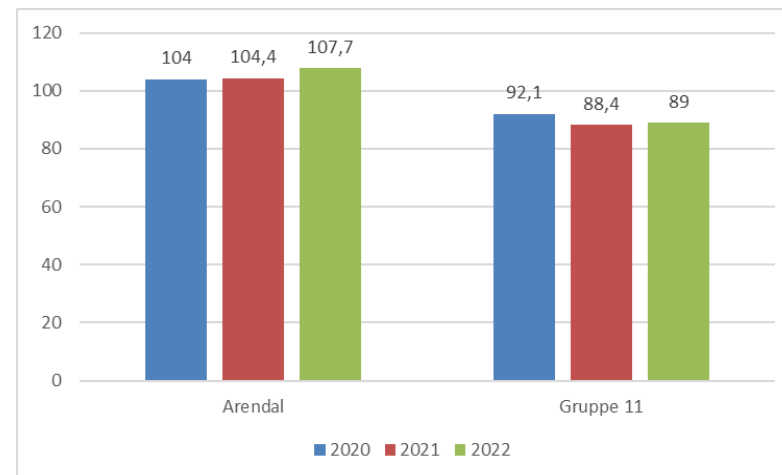
- Kommunens økonomi blir mer krevende – og kommunen vil bli utfordret på å gjøre tøffe prioriteringer.
- Arendal må rigge kommunen for befolkningsvekst og en aldrende befolkning i en periode der budsjettene blir strammere.

Arendals økonomi

- Arendal kommune har inntekter på cirka 94 % av landssnittet til norske kommuner, og må drifte tjenestene rimeligere enn en gjennomsnittlig kommune.
- Arendal kommune har svært høy gjeldsgrad, lave fond og svake driftsresultater over tid som gir en utfordring.
- Økonomien utfordres ytterligere av høy prisvekst og høy rente.

Netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter

Kommunen har langt høyere gjeldsgrad enn sammenliknbare kommuner (gruppe 11).

BOLIG OG AREALBRUK

Flere innbyggere krever flere boliger

For at befolkningen skal kunne vokse må det tilrettelegges for flere boliger enn tidligere. Vi må ha en helhetlig boligplanlegging som tar hensyn til alle grupper, inkludert barnefamilier, eldre og personer i vanskelig livssituasjon eller med spesielle behov.

- Basert på kommunens befolkningsprognose er målet at det om få år bygges om lag 500 nye boliger per år.
- Boligmarkedet i 2023 har imidlertid stagnert på grunn av økte byggekostnader og høyere rente, og i 2023 er det ferdigstilt 190 nye boliger/leiligheter.

Boligtyper og boligkvalitet

Boligbyggingen må tilpasses endringer i befolkningssammensetning og utviklingstrender.

- Vi må bygge et større antall utleieboliger for å huse arbeidskraft til de nye bedriftene. Det er behov for utleieboliger fordi det i etableringsperioden for batterisatsingen vil være stor utskifting i arbeidsstokken, og spesielt utenlandsk arbeidskraft vil være her midlertidig.
- Digital spørreundersøkelse i forbindelse med planarbeidet viser at flere eldre ønsker å bo i leilighet med sentrale funksjoner som vaktmester og fellesareal.
- Nye boliger bør i størst mulig grad ligge i nærheten av arbeidsplasser, møteplasser, kollektivakser for å oppfylle kommunens arealstrategier om «Nærhet til alt».

Arealbruk og naturvern

Arealbruk er en nøkkelfaktor både i arbeidet med å bremse klimaendringene og for å stanse tap av natur. For Arendal kommune er det viktig med fortetting av boligområder, så ikke et økt antall boliger bygger ned for stor del av kommunens natur.

Arealregnskap

Kommunen har et landareal (inkludert ferskvann) på 270 km². Utbygd areal er på 9 %. Arendal bruker et forholdsvis stort areal til boligbebyggelse per innbygger sett i forhold til andre sammenlignbare kommuner i fylket.

Boligsosiale hensyn

Kommunene har plikt til å ta boligsosiale hensyn i planlegging. Dette innebærer blant annet å ha oversikt over behovet for ordinære og tilpassede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet.

NÆRINGS LIV OG KOMPETANSE

Grønn næringsutvikling

Arendal planlegger for en vekst på 4.500 nye arbeidsplasser i Arendalsregionen innen utgangen av 2027.

Arendal ønsker å være en tydelig regional utviklingsmotor i det grønne skiftet. Det blir viktig å tilrettelegge for omstilling i eksisterende næringsliv og for nye aktører innen batteriverdikjeden.

Noen utfordringsområder:

- Økte kostnader gir usikker framtid
- Nok boliger til nye arbeidstakere
- God infrastruktur til næringsområder
- Grønn mobilitet – bedre kollektivtilbud
- Nok og riktig kompetanse

Oppfølging av mål som settes i næringspolitisk handlingsplan og ny mobilitetsplan må prioriteres i årene framover.

Mangel på personell og kompetanse

For å lykkes med veksten vi står overfor, må næringslivet og offentlig sektor ha tilgang til nok og riktig kompetanse.

Næringslivet vil få redusert tilgang på kvalifisert arbeidskraft, og må være forberedt på økt konkurranse fra andre deler av verden.

Bedriftene må legge bedre til rette for å ta inn mennesker som i dag står utenfor arbeidslivet eller jobber deltid. Disse vil være en viktig ressurs og konkurransefordel.

Mangel på personell og kompetanse i offentlig sektor er en vedvarende utfordring. Dette påvirker vår evne til å tilby gode kommunale tjenester og særlig helse- og omsorgstjenester.

Noen utfordringsområder:

- Dårlig tilgang på sykepleiere og leger, noe som vil forverres i fremtiden.
- Betydelig antall helsefaglige ansatte som jobber deltid
- Problemer knyttet til turnus krever mobilisering av kvalifisert personell for å dekke arbeidskraftbehovet
- Mer effektiv utnyttelse av kvalifisert personell
- Oppnå heltid som norm

KLIMA, NATUR OG MILJØ

Klima-, natur og miljøutfordringene tiltar

Kommunen spiller en sentral rolle i det grønne skifte for å ta vare på naturen, få ned klimautslipp og gjøre tilpasninger til et klima i endring. Arendal kommune skal følge alle internasjonale og nasjonale bærekraftsmål.

Økte utslipp

Økt aktivitet i bygg, anlegg og transport gir økte utslipp i Arendal. Kommunen har en nullvekstambisjon for utslipp og for å nå dette målet er det nødvendig å kutte i utslipp, spesielt fra transportbransjen.

Det må sette inn tiltak for å redusere klimagassutslippene. Dette krever at både innbyggere, næringsliv og kommunalt ansatte endrer sin adferd til å bli mer klimavennlige.

Arealbruk og naturvern

Arendal vokser og står overfor økt etterspørsel etter boliger og næringsområder. Dette fører til arealkonflikter, og det er en bekymring for betydelig nedbygging av kommunens arealer. I samarbeid med Østre Agder-kommunene og fylkeskommunen arbeider Arendal med å videreutvikle et areal- og naturregnskap for bærekraftig arealbruk.

Mobilitet

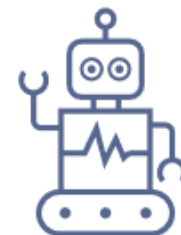
Vekst i befolkning og næring medfører økt behov for mobilitet. For å unngå økt arealbruk til veier, må fokuset rettes mot miljøvennlige transportformer som kollektivtransport, sykling og gange. Dette vil også gi bedre plass og fremkommelighet for næringstransport og annen transport.

Målet er at mange velger sykkel, gange og kollektivtransport som fremkomstmiddel. Det er flere faktorer som påvirker dette valget:

- Sammenhengende gang- og sykkelveier
- God tilgang til kollektivtransport – buss/ferge
- Avstand og topografi
- Trygg sykkelparkering
- Værforhold

DIGITALISERING

Digitalisering i ulik fart og med ulik kraft

Digitalisering er avgjørende for å lykkes med samfunnsendringer, men det krever investeringer i infrastruktur og faglig innsikt blant ansatte og innbyggere for å lykkes. Innenfor kommunens økonomi er det utfordrende å finne midler til nødvendige investeringer.

Digitalisering vil bidra til å møte utfordringen med færre i arbeidsfør alder. Samtidig er det viktig å unngå digitalt utenforskap. Noen grupper i befolkningen opplever digitalisering som krevende, og kommunen må ha oversikt over brukere med svak digital kompetanse for å forhindre utenforskap. Samtidig må man være oppmerksom på potensielle negative helseeffekter av digitalisering, som overdreven skjermtid og uheldige relasjoner, som påpekes i UngData-undersøkelsen.

Kunstig intelligens

Kunstig intelligens gir nye verktøy til økt verdiskaping og et konkurransefortrinn i næringslivet. Det vil bli behov for å ta i bruk kunstig intelligens i utvikling av kommunale tjenester i årene som kommer.

Digital sikkerhet og personvern

Kommunen står overfor juridiske og tekniske utfordringer i digitaliseringen, som eierskap til løsninger, tilgang til data, forholdet til leverandører, datasikkerhet og personvern.

RISIKO OG SÅRBARHET

Større risiko for uønskede hendelser globalt og lokalt

Krigen i Ukraina har bidratt til økt fokus på beredskap, og begrepet totalforsvar er tilbake. Dette gir større kommuner, inkludert Arendal, økt ansvar for beredskap, både for egen drift og innbyggernes egenberedskap.

Klimaendringer krever beredskap

Arendal ligger ikke på den mest utsatte delen av landet når det gjelder risiko for naturkatastrofer som blant annet flom og skred. Likevel må kommunen planlegge for utfordringer knyttet til intensiv nedbør som kan true kritisk infrastruktur og boliger. På lengre sikt kan havstigning true byens historiske sentrum.

Smittevern

Erfaringen fra 2020 viser at både landet og kommunene må ha tilstrekkelig lager med utstyr og medisiner for å håndtere nye smitteutbrudd. Kommunen må i tillegg ha en oversikt over personell med smittevernkompetanse og benytte denne på rett sted. Dette sikres med en god og oppdatert smittevernplan som gjelder både drift og personell.

Beredskapsplanverk

For å håndtere det nye sikkerhetsbildet, må kommunens beredskapsplanverk reflektere endringene og følge opp Statsforvalterens forventninger.

Det er nødvendig å bruke nye digitale kartløsninger for å vurdere risikoen knyttet til klimarelaterte skader i forbindelse med utbyggingsplaner og for å identifisere tiltak for å unngå eller redusere slik risiko.

Digital sikkerhet

Det moderne samfunnet baserer seg i stor grad på internettløsninger, alt er koblet sammen og alt er avhengig av strøm. Samfunnet og kommunene er sårbare for strømutfall, nettutfall og innbrudd i datasystemer.

DEMOKRATI

Demokratiet utfordres fra flere hold

Tillit i befolkningen henger sammen med opplevelse av tilhørighet og mulighet til å påvirke sine omgivelser. Demokratiet i Norge utfordres og tillitsforholdet mellom borgere, myndigheter, politikere og velgere er viktig for demokratiets funksjon. Nasjonale undersøkelser viser at tilliten til norske demokratiske institusjoner er relativt stabil. Noen områder krever ekstra oppmerksomhet:

- det er nedgangen i valgdeltagelse fra 2019 til 2023, noe som understreker viktigheten av å engasjere velgere, spesielt blant yngre aldersgrupper.
- tilliten til kommunestyret varierer etter aldersgrupper, med høyere tillit blant unge voksne (18-29 år) sammenlignet med eldre voksne (30+ år).
- 60 % av de som har stemmerett i Arendal stemte i 2023. Dette er en nedgang i valgdeltagelsen på 2 % fra forrige kommunevalg.

Hatefulle ytringer og trusler

Undersøkelser viser at politikere, spesielt de som deltar i offentlige debatter, er utsatt for hatefulle ytringer og trusler. Dette understreker behovet for tiltak for å støtte og beskytte folkevalgte mot slike negative påvirkninger.

Frivillig engasjement

Regjeringens frivillighetsmelding fra 2018-2019 fremhever den betydelige rollen frivilligheten spiller i det norske samfunnet og demokratiet. Frivillighetsbarometeret for 2023 viser en positiv trend der 62% av befolkningen har deltatt i frivillig arbeid det siste året. Likevel viser aldersfordelingen at personer under 30 og over 60 er mindre involvert i frivillig arbeid sammenlignet med aldersgruppen 30-59 år. Dette gir innsikt i demografiske forskjeller i frivillighetsengasjementet, noe som kan være viktig for å utforme målrettede strategier for å styrke frivilligheten.

Med hjerte for Arendal og kommunens fokus på samskaping med frivillig sektor blir viktige også i årene fremover.

Utfyllende beskrivelse av kunnskapsgrunnlaget og en
detaljert folkehelseoversikt ligger på nettsiden
arendal.kommune.no/arendalstall